

Verslag bewonersbijeenkomsten Verkenning Duurzame Polder Oktober – november 2019

Inleiding

Gemeente Oss, gemeente 's-Hertogenbosch en Provincie Noord-Brabant verkennen samen de mogelijkheden voor opwekking van zonne- en windenergie in de Rosmalense, Nulandse, Geffense en Lithse polder. Deze verkenning heet: de Duurzame polder. Voor omwonenden kan het plaatsen van windturbines of zonnevelden in hun omgeving grote impact hebben. Daarom hebben we omwonenden al vroeg meegenomen in het proces, en vroegen we bewoners te helpen om alle belangen uit het gebied op tafel te krijgen. In juni 2019 hebben de eerste bewonersbijeenkomsten plaatsgevonden over de verkenning. In het najaar van 2019 is er opnieuw een reeks bewonersavonden georganiseerd.

Tijdens de tweede ronde bijeenkomsten (okt-nov 2019) hebben er vier bewonersbijeenkomsten plaatsgevonden:

- 31 oktober, De Koppelinck in Geffen
- 6 november, Brasserie Fleurie, Rosmalen
- 13 november, Hertog Jan van Brabant, Lith
- 14 november, Brasserie Fleurie, Rosmalen (extra bewonersavond)

Dit verslag geeft een samenvatting van wat op de bijeenkomsten is besproken en bevat een overzicht van de reacties van de deelnemers op het proces en de inhoud. Op deze manier vormt dit verslag (samen met het verslag van de 1^e ronde bijeenkomsten) belangrijke informatie voor de gemeenteraden om mee te wegen in het besluit over de Duurzame Polder, dat in 2020 zal plaatsvinden.

Het proces

In oktober 2018 hebben de gemeenteraden van gemeente Oss en gemeente 's-Hertogenbosch besloten om een gezamenlijke verkenning uit te voeren naar mogelijkheden voor opwek van duurzame energie in het poldergebied tussen Oss en Rosmalen (hierna te noemen: Verkenning)

Waarom een verkenning?

- Er zijn initiatiefnemers voor opwek van windmolens en zonnevelden in het gebied.
- Voor deze initiatieven is een formeel besluit nodig van de overheid
- Daarvoor moeten we weten wat in het gebied speelt: welke belangen spelen in het gebied? En wat vinden de bewoners van het gebied belangrijk?
- Overheden moeten besluiten of ze regie willen nemen of de regie bij de markt willen laten.

Wat houdt deze verkenning in?

- De belangen die in het gebied spelen zijn in kaart gebracht. Bijvoorbeeld wonen, gezondheid, landbouw, natuur en recreatie.
- Er is bekeken hoeveel duurzame energie er in het gebied opgewekt kan worden, op welke manier dat zou kunnen en wat dit zou betekenen voor de omgeving.
- Er is bekeken wie de regie kan hebben in een mogelijk vervolg. Dit noemen we perspectieven.
- Er zijn drie perspectieven beschreven voor de wijze waarop de overheden regie kunnen gaan nemen in de ontwikkeling van het gebied: autonome ontwikkeling, integrale gebiedsontwikkeling en maximale energieopwekking.

Hoe gaat deze verkenning in zijn werk?

- De belangen van bewoners zijn inzichtelijk gemaakt door middel van vijf bewonersavonden in mei en juni, vier bewonersavonden in oktober en november, signalen vanuit wijk- en dorpsraden, bewonersorganisaties en via gesprekken met omgevingsmanager Jeroen Kessels.
- Er zijn themasessies georganiseerd in augustus-september om de belangen inzichtelijk te maken van de thema's: landbouw, natuur en landschap, recreatie, wonen & werken, water en cultuurhistorie.
- De drie overheden spreken met relevante stakeholders in het gebied, waaronder initiatiefnemers, netbeheerders, het Ministerie van Defensie, het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat en diverse belangenorganisaties.
- De gemeenten en provincie laten zich adviseren door een speciaal daarvoor opgerichte klankbordgroep en door een platform van wijk- en dorpsraden.
- Er vinden twee gezamenlijke bijeenkomsten voor raadsleden van de gemeenten Oss en 's-Hertogenbosch en statenleden van de provincie Noord-Brabant plaats.

Besluitvorming in 2020

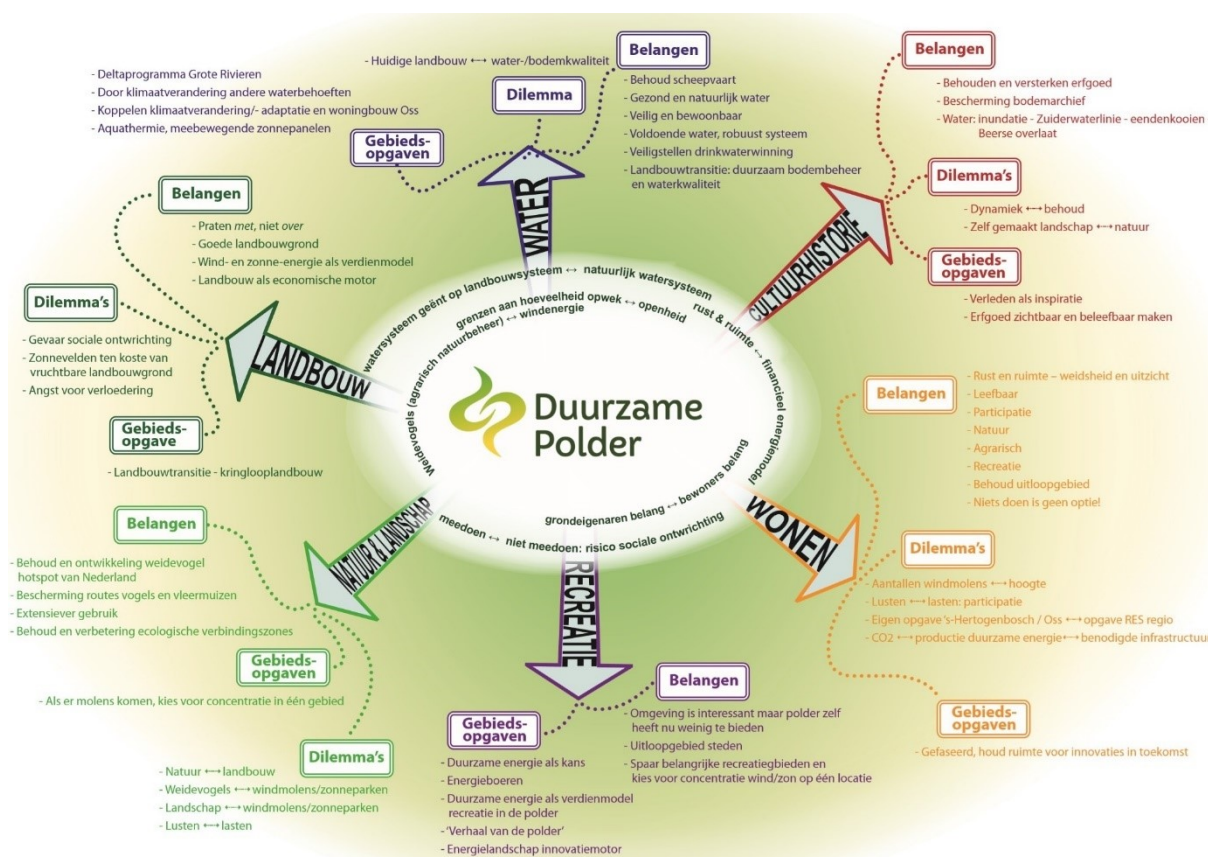
De Verkenning 'Duurzame Polder' mondt uit in een nota met de resultaten van de Verkenning voor de gemeenteraden van Oss en 's-Hertogenbosch. Hierin staan de drie ontwikkelperspectieven beschreven. In 2020 zullen de gemeenteraden een besluit nemen over een eventueel vervolg van de Verkenning Duurzame Polder.

Meer informatie over het proces

Meer informatie over het proces vindt u op www.duurzamepolder.nl en in de PowerPointpresentatie die is getoond op de vier avonden.

Welke belangen hebben we opgehaald?

Op de bewonersavonden in oktober en november is een presentatie gegeven, en is er informatie getoond op banners. De presentatie is opgenomen in bijlage 1, deze banners in bijlage 2 van dit verslag. Daarnaast is er ook een mindmap getoond, waarin de belangen zijn gebundeld die tijdens de themasessies met belangenorganisaties zijn opgehaald. Deze mindmap is hieronder te zien.

Figuur 1: Mindmap Duurzame Polder (zie bijlage 2 voor een grotere versie).

Uiteraard was het informeren van bewoners niet het enige onderdeel van de avond. Er was ook de mogelijkheid om vragen te stellen en om meningen, zorgen en ideeën aan te dragen. Deelnemers konden reageren door een reactie in de ideeënbus te plaatsen, door iets te schrijven op de beschikbare schrijfborden en door in gesprek te gaan met de ambtenaren van beide gemeenten. De vragen die zijn gesteld en de zorgen, bezwaren en ideeën die zijn gedeeld, hebben ervoor gezorgd dat we een beter beeld hebben gekregen van de belangen van de bewoners. Hieronder gaan we op de belangrijkste in.

Gezondheid

- Meerdere deelnemers geven aan dat er meer onderzoek nodig is over de gezondheidseffecten van windturbines, voordat naar een volgende fase doorgegaan kan worden.
- Er zijn met name zorgen over laagfrequent geluid en slagschaduw.
- Men is bezorgd of het belang gezondheid voldoende wordt meegewogen.

Cultuurhistorie

- De geschiedenis van de Beerse Overlaat moet in het gebied zichtbaar blijven.

Duurzame energie

- Vrijwel alle deelnemers hebben aangegeven belang te hechten aan de reductie van CO₂ om opwarming van de aarde tegen te gaan. De verduurzaming van de energievoorziening is een middel om dit te bereiken.
- Er zijn zorgen over de grootschaligheid van de plannen om duurzame energie op te wekken door middel van windmolens en zonnevelden. De noodzaak van die grootschalige aanpak wordt niet altijd gezien.
- Er zijn twijfels over de locatie van eventuele windmolen- en zonneparken. Waarom in de polder?
- De drie overheden moeten laten zien wat zij doen om burgers en bedrijven aan te sporen om energie te besparen, en hun dak vol met zonnepanelen te leggen.
- Er zijn vragen over de keuze voor windmolens en zonnevelden: waarom wordt niet gekozen voor andere mogelijkheden en innovaties (zoals waterstof, bomenaanplant en kernenergie)?

Eerlijke verdeling

- De zorg heerst dat agrarisch ondernemers of zelfs externe partijen geld gaan verdienen met de exploitatie van de windmolens, terwijl de omwonenden de lasten ervan zullen ervaren.
- Genoemd wordt ook dat de investeerders in windmolens subsidie ontvangen, die de belastingbetaler moet opbrengen. Dit wordt als niet rechtvaardig ervaren.
- De opbrengsten van de duurzame energieopwekking moeten in het gebied blijven.
- Er zijn zorgen over waardedaling van huizen in buurt van windturbines. Men is benieuwd welke financiële tegemoetkomingen hier tegenover staan.

Meedoen

- Mensen krijgen het gevoel dat ze op dit moment niet mee kunnen praten. Mensen willen graag meedenken over de plannen.
- Er hebben zich deelnemers gemeld die interesse hebben om deel te nemen in een bewonersplatform in een eventuele volgende fase.

Natuur en landschap

- Er wordt veel belang gehecht aan het behoud van het weidevogelgebied in de polder. Er zijn zorgen over het voortbestaan van het leefgebied voor weidevogels als er duurzame energie opgewekt gaat worden. Dat geldt ook voor andere vogels, waaronder ooievaars.
- Er zijn zorgen over de 'ecologische voetafdruk' van windturbines: Hoeveel CO₂ komt daarbij vrij? En welke milieuonvriendelijke stoffen worden gebruikt?
- Wat gebeurt er met de windmolens als de levensduur voorbij is, worden ze dan wel milieuvriendelijk afgebroken en hergebruikt?
- Deelnemers zijn bezorgd over het behoud van de kort geleden aanlegde plas-drasgebieden.
- Deelnemers uiten hun zorgen over het voortbestaan van de eendenkooien in het gebied.
- Men is bezorgd dat de vertrouwde meanderende dorpsstructuur langs de maas wordt aangetast.

Recreatie

- Er is bezorgdheid over het voortbestaan van de polder als plek om te genieten van rust.
- Deelnemers zijn bezorgd over de mogelijke invloed van duurzame energieopwekking op recreatie en toerisme in het gebied.

Rust, ruimte en hinderaspecten

- Er zijn zorgen over geluid omdat het gebied relatief stil is. Zou de geluidsnorm wel hoog genoeg zijn of gaan bewoners het 's nachts horen?
- Men is bezorgd over met name lage trillingen door de draaiende molens via de bodem en het effect van de slagschaduw.
- Bewoners zijn bezorgd over de mogelijke verandering van hun uitzicht.

Transparant proces

- De communicatie van de drie partijen kan beter. Het is onduidelijk hoe deelnemers worden geïnformeerd over de voortgang van het proces.
- Een groep deelnemers is blij dat zij al vroeg in het proces worden geïnformeerd. Anderen betreuren dat weinig concrete informatie kan worden gegeven over de mogelijke ontwikkelingen.
- Er is benoemd dat jongeren zich weinig laten zien tijdens de bewonersavonden. Men hoopt dat de overheden op andere wijze proberen om jongeren te bereiken.
- Een groep bewoners is bang dat het besluit al genomen is.

Mist u nog een belangrijk punt? We horen graag uw aanvullingen. Mail naar info@duurzamepolder.nl.

De ontwikkelperspectieven

Op de bewonersavonden van de Duurzame polder zijn er drie ontwikkelperspectieven van de Duurzame polder gepresenteerd: dit zijn 'autonome ontwikkeling', 'integrale gebiedsontwikkeling' en 'maximale energieopwekking'. Maar wat is een ontwikkelperspectief? Een ontwikkelperspectief bepaalt de wijze waarop het bevoegd gezag (de overheid) omgaat met initiatieven in een gebied. Daarbij gaat het om wie de regie heeft. Krijgen initiatiefnemers de regie? Of nemen overheden zelf de regie?

In het perspectief **autonome ontwikkeling** ligt de regie bij initiatiefnemers. De initiatiefnemer bepaalt waar wanneer welk initiatief wordt ontplooid. De rol van de overheid is om kaders en voorwaarden te stellen, en initiatieven daaraan te toetsen. Voldoet het plan aan de kaders en voorwaarden? Dan kan het plan doorgaan.

In deze benadering kan door kaders en randvoorwaarden te stellen, rekening worden gehouden met waarden zoals gezondheid, natuur, hinder en verdeling van lusten en lasten. Het voordeel van deze benadering is dat landschappelijke structuren zoveel mogelijk intact blijven, en dat initiatiefnemers snel weten waar ze aan toe zijn. Het nadeel is dat het gebied niet optimaal wordt ingedeeld, omdat de locaties voor energieopwekking afhankelijk zijn van waar en wanneer initiatieven worden ingediend.

In het perspectief **integrale gebiedsontwikkeling** ligt de regie bij de overheid. De overheid gaat een plan of programma maken voor het gebied, samen met bewoners, belanghebbenden en initiatiefnemers. Hierbij wordt gekeken of er slimme combinaties kunnen worden gemaakt, zodat het gebied optimaal kan worden ingericht. Bijvoorbeeld door zones voor duurzame energie aan te wijzen, en zones voor natuur, voor weidevogels, recreatie en landbouw.

In deze benadering worden alle belangen in het gebied zoals gezondheid, natuur, hinder en verdeling van lusten en lasten vooraf meegenomen. In het plan of programma krijgen deze belangen een plek. Het voordeel van deze benadering is dat belanghebbenden met elkaar het plan maken. Hierdoor kunnen slimme combinaties worden gemaakt en kunnen functies worden gekoppeld. Het nadeel van deze benadering is dat het meer tijd kost om het plan te maken dan de autonome ontwikkeling, en dat bestaande landschappelijke structuren mogelijk aangepast moeten worden.

In het perspectief **maximale energieopwekking** verkennen we wat de maximale mogelijkheden voor energieopwekking zijn in het gebied. Dit is een referentieperspectief, wat betekent dat het in de praktijk niet mogelijk is.

We vroegen aan u wat u vond van de perspectieven. De reacties hebben we hieronder onverkort opgenomen en gebundeld:

Perspectief	Argumenten voor	Argumenten tegen
Autonome ontwikkeling (perspectief 1)	+ Op korte termijn stappen maken + 130-180 molens zijn nodig!	- Geen totaaloplossing, - Geen samenhang - Verspilling belastinggeld - Primaat bij initiatiefnemer met economisch belang voorop - Wie betaalt bepaalt is niet in het voordeel van de mensen die er wonen - Gezondheid wordt niet integraal getoetst (oa effect weerkaatsing, magnetisch veld en geluid) - Volstrekt onwenselijk: leidt tot wildgroei, overheid is de regie kwijt en enorme aantallen bezwaar- en beroepsprocedures: overbelasting rechtelijke macht - Wildgroei, geen overzicht - Niet wenselijk, maar als er geen maatschappelijk draagvlak is, moeten we dat accepteren - De projectontwikkelaar is de enige die eraan verdient - Zeer slecht, totaal geen inspraak van omwonenden. Puur financieel gewin - Er wordt niet gedacht aan gezondheid
Maximale energieopwekking (perspectief 2)	+ Als referentiekader + Prima, maar mag niet ten koste gaan van andere belangen. Integrale benadering van de opgaven is vertrekpunt	- Niet haalbaar - Teveel van het goede (?) - Slecht: - nieuwe innovaties in de toekomst wil je kunnen implementeren - piekmomenten kun je niet opvangen - onnodige belasting gezondheid en magnetisch veld - eerst op 2030 richten, 2050 is te ver weg - gezicht: 250 m hoogte. Polder is straks kerncentrale - Coöperatief zonder winstoogmerk, in controle en handen houden van overheid, want overheid = burger. Geen aantal belanghebbenden omdat burgers alles betalen - Dit noopt niet tot de door de overheid gepropageerde energiebesparing - Nooit doen, dan is de polder verloren

Perspectief	Argumenten voor	Argumenten tegen
Integrale ontwikkeling Duurzame Polder (perspectief 3)	+ Eén totaaloplossing + Effectief omgaan met belastinggeld + Betere samenhang van initiatieven/oplossingen + Integraal is bittere noodzaak: optimale invulling, meeste invloed omgeving en maximaal resultaat (naar analogie warmte-koude-opslag, waarbij dit niet heeft plaatsgevonden) + Fijn dat mensen hun ideeën en mogelijkheden kunnen inbrengen. Inspraak maakt dat we ons gehoord voelen. Het is 'ons' gebied, voelt fijner dan dat het in je maag wordt gesplitst + Noodzakelijk om gezondheidseffecten goed te kunnen onderzoeken (dit dan wel ook serieus doen (incl. geluid, magnetisch veld) + Met integraal perspectief kun je de kennis van specialistische partijen ophalen en een goed doordacht en onderbouwd plan maken + Is de enige juiste weg: één regie op basis van een integrale visie van gelijkwaardige belangen. Heldere kaders opstellen dus. Dit voorkomt wildgroei + Geen 'stille' besluiten die ongezien genomen worden → helder/ transparant + Op korte termijn helderheid m.b.t. het gehele gebied voor alle belanghebbenden (incl. omwonenden) + Kans op groot draagvlak + Is de enige juiste aanpak + Ook positief voor andere opgaven zoals landbouw + Regie bij overheden + Belangen worden goed afgewogen + Onontkoombaar (o.a. t.b.v. draagvlak) + Bewoners kunnen mede-eigenaar worden. Delen in de winst + Vooraf vaststellen hoe gebied ingericht mag worden zorgt ervoor dat er geen projecten tussendoor gesjoemeld worden in zomervakanties + Belangrijk dat ook andere initiatieven /inzichten gehoord worden en een kans krijgen	- Gaat lang duren - Zon heeft dan geen kans meer - Windmolens op land zijn achterhaald - '...hierbij wordt rekening gehouden met...' Hoezo, in welke fase, hoe zit het met de gezondheid van omwonenden. Klinkt als zoethoudertje

Bijlagen:

Bijlage 1: Powerpointpresentatie Bewonersavonden okt.- nov. 2019

Bijlage 2: Banners en mindmap

Bijlage 3: Reacties ideeënbus

Bijlage 4: Vragen + antwoorden ideeënbus

Bijlage 5: Memo Verkenning Duurzame polder en de energietransitie

Bijlage 1: Powerpoint presentatie Bewonersavonden oktober-november 2019

**Verkenning Duurzame Polder
Oss-'s-Hertogenbosch**

Programma van vanavond

1. Welkom door dagvoorzitter Marit Zwaan
2. Stand van zaken verkenning
3. Informatiemarkt

Waarom deze avond?

1. Informeren over uitkomsten van de verkenning tot op heden
2. Ophalen aanvullende belangen en suggestie

Wat ga ik u vertellen?

- Energieambities (ook uitgewerkt in een memo)
- Waarom een verkenning?
- Vergelijking van drie perspectieven
- Hoe nu verder?

Klimaatakkoord van Parijs:

Nederland en 194 andere landen spraken in 2015 af om in 2050 de stijging van de gemiddelde wereldtemperatuur te beperken tot minder dan 2 graden Celsius.

Nationale Klimaatakkoord:

In juni 2019 spraken overheden en meer dan 100 andere organisaties af om de CO₂-uitstoot in Nederland tenminste 49% in 2030 en 95% in 2050 te verminderen ten opzichte van 1990.

Kabinet wil dat in 2050 bijna alle gebruikte energie in Nederland komt uit duurzame bronnen, zoals zon, wind, water en aardwarmte.

Regionale Energie Strategieën (RES):

Eén van de afspraken in het nationale klimaatakkoord is het vergroten van de elektriciteitsproductie uit duurzame bronnen op land in 2030 voor de bebouwde omgeving.

Regionale Energie Strategie Noord-Oost Brabant:

De gemeenten Oss, 's-Hertogenbosch, Bernheze, Boekel, Boxmeer, Boxtel, Cuijk, Grave, Haaren, Landerd, Meijerijstad, Mill en Sint Hubert, Sint Anthonis, Sint-Michielsgestel, Uden en Vught maken samen een energie-strategie voor de regio Noord-Oost Brabant.

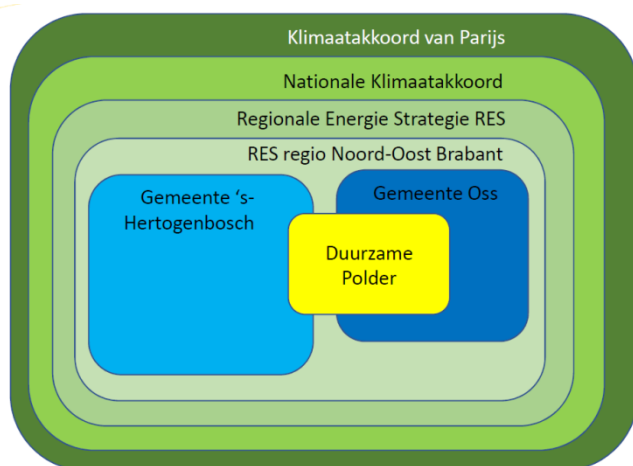
Gemeenten Oss en 's-Hertogenbosch:

Beide gemeenten hebben in 2017 en 2016 de ambitie uitgesproken om in 2050 energieneutraal te zijn. Dat gebeurt door:

- ongeveer de helft op het gebruik te besparen (o.a. met zon op daken);
- warmte & koudeopslag;
- innovaties;
- duurzame opwekking te wekken met windmolens en zonnevelden.

Verkenning Duurzame Polder:

Eén van de mogelijkheden voor windmolens en zonnevelden in Oss en 's-Hertogenbosch.

Waarom een Verkenning?

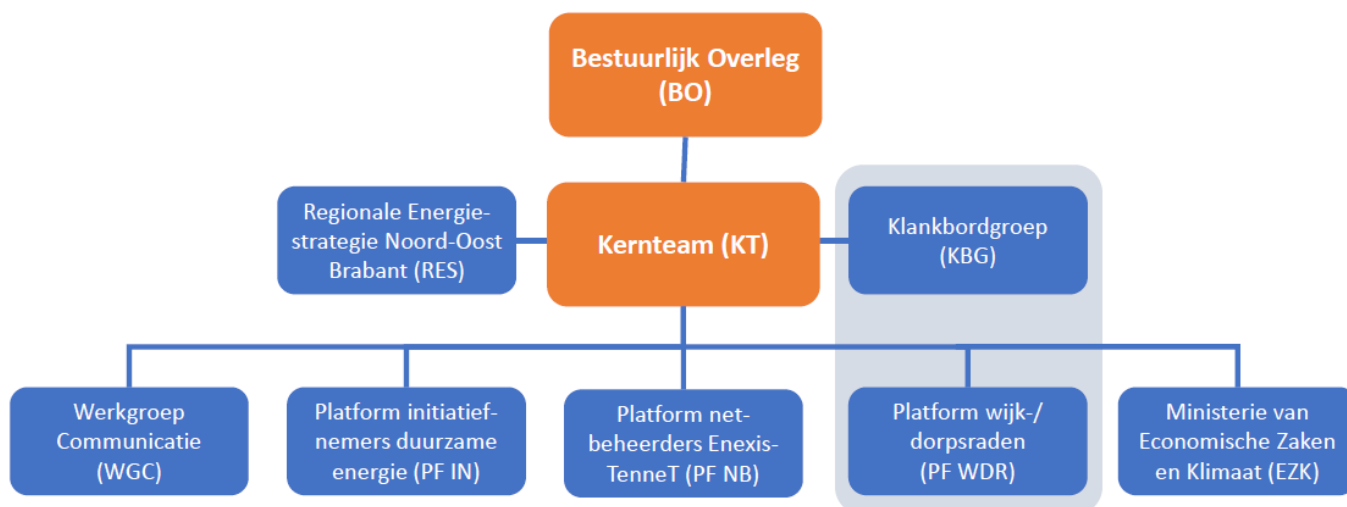
- Er zijn twee initiatieven voor het bouwen van windmolens en meer dan tien initiatieven het aanleggen van zonnenvelden in de polder.
- Voor alle initiatieven is een formeel besluit nodig van gemeenten Oss of 's-Hertogenbosch, provincie of Rijk.
- De initiatieven moeten zo goed mogelijk worden ingepast in het landschap.
- De initiatieven kunnen milieueffecten of hinder veroorzaken. Soms tellen effecten op en is het totale effect groter.
- Gemeenten, provincie en Rijk overleggen of ze meer regie willen. Dat vraagt meer tijd, maar kan ook meer duidelijkheid geven voor bewoners én initiatiefnemers.

Wat doen we tijdens de Verkenning?

We verzamelen informatie voor de gemeenteraden:

- ✓ Welke belangen spelen er in de Duurzame Polder? Zoals wonen, landbouw, cultuur, recreatie en natuur.
- ✓ Hoe om te gaan met plannen van initiatiefnemers in het gebied voor de bouw van windmolens en zonnenvelden? Dit noemen we perspectieven.
- ✓ Hoe ziet een eventueel vervolg door de gemeenteraden eruit?

Hoe betrekken we belanghebbenden?

Omgevingsmanager
9 Bijeenkomsten
6 themasessies

Jeroen Kessels
voor bewoners en belanghebbenden
met belangenorganisaties

Er worden 3 perspectieven aan de raden gepresenteerd:

1. Autonome ontwikkeling: Overheden besluiten ieder apart over initiatieven voor windmolens en zonnenvelden.
2. Theoretisch maximum: Overheden nemen samen besluiten om zoveel mogelijk energieopwekking in het gebied mogelijk te maken.
3. Integrale gebiedsontwikkeling: Overheden nemen samen besluiten over de inrichting van het gebied. Niet alleen energieopwekking met wind en zon, ook wonen, landbouw, natuur, cultuurhistorie en recreatie krijgen daarin een goede plek.

Waarover besluiten de raden begin 2020?

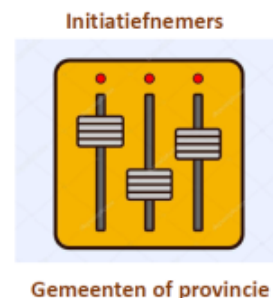
1. **Energieopwekking:** Wie doet wat?

- Autonom: Initiatiefnemers bepalen wanneer ze waar met welk initiatief voor zon of wind komen. Rijk, provincie en/of gemeente besluiten daarover.
- Integraal: Overheden geven samen de gewenste energieopwekking aan. Initiatiefnemers maken plannen die daarin passen.

1. Energieopwekking

2. **Landschappelijke inpassing:** Wie doet wat?

- Autonom: Initiatiefnemers leveren ruimtelijke onderbouwing voor eigen initiatief. Rijk, provincie en/of gemeente nemen daarover besluiten.
- Integraal: Overheden maken samen met initiatiefnemers én belanghebbenden één plan voor het hele poldergebied. Dat wordt leidend voor besluiten van overheden over initiatieven.

1. Energieopwekking

2. Landschappelijke inpassing

3. **Verdeling lusten en lasten:** Wie doet wat?

- Autonom: Initiatiefnemers maken afspraken over vergoedingen en/of andere compensaties voor hinder. Afspraken kunnen van plan tot plan verschillen (maatwerk).
- Integraal: Overheden spreken met initiatiefnemers voor de gehele polder één regeling af.

1. Energieopwekking

2. Landschappelijke inpassing

3. Verdeling lusten en lasten

4. **Formele procedures:** Wie doet wat?

- Autonom: Ieder initiatief doorloopt een aparte, formele procedure. Tegen besluiten van het Rijk, provincie en/of gemeente is per initiatief inspraak en beroep mogelijk.
- Integraal: Overheden maken één plan met één planMER voor de hele polder. Inspraak in één keer. Daarna is per initiatief nog steeds inspraak en beroep mogelijk.

1. Energieopwekking

2. Landschappelijke inpassing

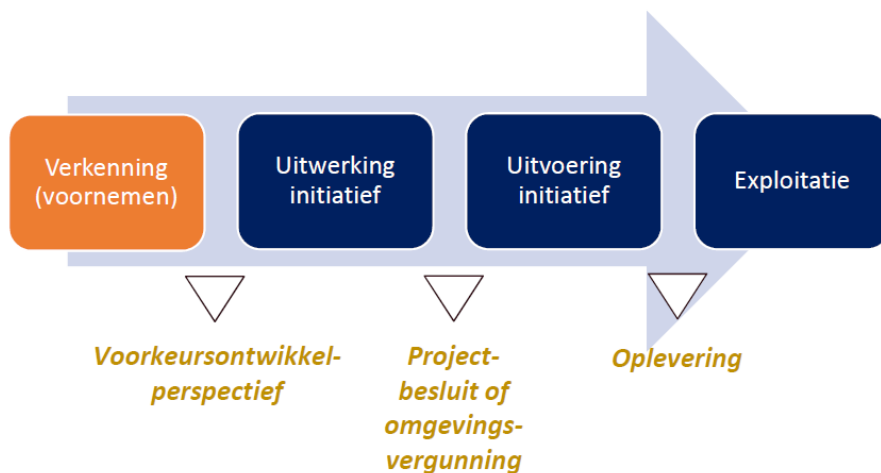
3. Verdeling lusten en lasten

4. Formele procedures

5. **Milieugevolgen en hinder:** Wie doet wat?

- Autonom: Initiatiefnemers stellen (indien verplicht) een milieueffectrapport op. Overheden zijn bevoegd gezag voor de m.e.r.-procedure.
- Integraal: Overheden maken één plan met één planMER voor de hele polder. Ook deze m.e.r.-procedure verloopt via de overheid.

Vervolg bij de autonome situatie

Vervolg bij een integrale gebiedsontwikkeling

Wat gaat aan de besluiten van de raden vooraf?

1. Bewonersbijeenkomsten 30 oktober 2019 – 14 november 2019
2. Gezamenlijke raadsbijeenkomst Oss en 's-Hertogenbosch 20 november 2019
3. Verwerken resultaten bijeenkomsten in een concept-adviesnota
4. Bespreken concept adviesnota en raadsvoorstel met wijk- en dorpsraden en klankbordgroep
5. Vaststellen adviesnota en raadsvoorstel door stuurgroep Duurzame Polder 12 december 2019
6. (concept) en januari 2020 (definitief)
7. Vaststellen adviesnota en raadsvoorstel door Colleges B&W Oss en 's-Hertogenbosch (begin 2020)
8. 2020)
9. Gezamenlijke raadsbijeenkomst Oss en 's-Hertogenbosch (begin 2020)
10. Besluitvorming gemeenteraden en gedeputeerde staten (begin 2020)

Waarover besluiten de raden begin 2020 nog niet?

- Waar komen welke windmolens en/of zonnevelden?
- Op hoeveel afstand van woningen en van elkaar?
- Hoe hoog worden de molens? Hoe groot worden de zonnevelden?
- Welke hinder treedt op, wat zijn de gevolgen voor uw gezondheid en natuur en welke maatregelen worden daarvoor getroffen?
- Hoe worden de lusten en de lasten verdeeld?
- Wat kost deze vorm van duurzame opwekking?
-

Open proces: Blijf op de hoogte en denk mee!

- Bijeenkomsten voor bewoners en belangenorganisaties
- [Website van duurzame polder](#)
- Social media zoals [twitter van duurzame polder](#) en [facebook van duurzame polder](#)
- Nieuwsbrief (latere fase)
- Bewonersbrieven
- Huis-aan-huisbladen en regionale kranten
- Gesprekken met omgevingsmanager

Bijlage 2: Banners

Slagschaduw van windmolens

Hoe ontstaat slagschaduw van windmolens?

De wettelijke norm voor slagschaduw

Als een windmolen draait, kan er slagschaduw op een woning vallen. Bijvoorbeeld op de ramen, of in een tuin. Het wordt dan steeds even donker in huis. Het effect is buitenshuis minder groot.

Regels voor slagschaduw

De regels voor slagschaduw zijn vastgelegd in Artikel 3.12 van de Activiteitenregeling milieubeheer.

- Woningen mogen niet meer dan 5:40 uur slagschaduw per jaar ontvangen
- Het bevoegd gezag (bijv. de gemeente) kan aanvullende maatregelen stellen

Windmolen stopt vanzelf bij te veel slagschaduw

Dankzij de stilstandvoorziening stopt de windmolen automatisch met draaien wanneer de slagschaduw te lang een gevoelig object (bv. een huis) raakt. Deze techniek is nodig als er:

- Meer dan 5 uur en 40 minuten per jaar slagschaduw kan optreden

Externe veiligheid

De wettelijke norm voor externe veiligheid

Bij het toetsen op veiligheidsaspecten wordt gebruik gemaakt van verschillende (wettelijke) kaders. Windmolens kunnen een risico opleveren voor de omgeving.

Omdat het hier om de veiligheid van de omgeving van de windmolen gaat, noemen we dit 'externe veiligheid'. De interne veiligheid van een windmolen, wordt gewaarborgd doordat in Nederland alleen windmolens zijn toegestaan die zijn gecertificeerd.

Er zijn drie soorten veiligheidsrisico's bij windmolens:

1. het afbreken van (een gedeelte van) een windmolenblad:
 - a. bij overtoeren
 - b. bij nominaal vermogen
2. het omvallen van een windmolen door mastbreuk,
3. het naar beneden vallen van onderdelen van de windmolen

Zonneparken

Effecten van zonneparken op de omgeving

Een zonnepark kan effect hebben op de omgeving. Deze effecten worden getoetst aan de wet en aan beleidskaders. Het gaat dan bijvoorbeeld over hoe het zonnepark past in het landschap, wat de hoogte ervan is, wat de richting is waarin het zonnepark is opgesteld en wat de maximale grootte van het zonnepark is.

Mogelijke effecten:

- Geluidhinder door omvormers en transformatoren
Op een afstand vanaf 50 meter is geen sprake van geluidhinder.
- Hinder door lichtschittering
Zeer beperkt.
Intensiteit van de reflectie van zonnepanelen is een stuk lager dan van bijvoorbeeld glas, staal en vlak natuurwater.
- Effecten op grondkwaliteit
Effecten op de kwaliteit van (landbouw)grond kunnen zowel positief (geen gebruik van bestrijdingsmiddelen) als negatief (beperkte zoninval) zijn. Beide effecten zijn plaatselijk en beperkt.
- Elektromagnetische straling
Vanaf enkele meters afstand van de zonneparken is er geen waarneembare invloed meer van elektromagnetische straling.

Geluid van windmolens

De wettelijke norm voor windmolengeluid

De Lden (Engels: Level day-evening-night) is een maat om de geluidsbelasting door omgevingslawaai uit te drukken. De waarde geeft wat het gemiddelde per jaar is van de geluidsbelasting. De norm houdt er rekening mee dat geluid 's nachts en 's avonds als storender ervaren kan worden dan overdag.

Voor geluid van windmolens geldt in Nederland een wettelijke norm (zie afbeelding). Bij woningen geldt een maximaal jaargemiddeld geluidsniveau.

De geluidsbelasting 's avonds en 's nachts weegt daarom zwaarder mee dan geluid overdag. De wetgeving voor geluid van windmolens beschouwt windmolengeluid niet in samenhang met andere mogelijke geluidsbronnen.

Klankbordgroep

Om alle belangen die in het gebied leven mee te nemen, is een klankbordgroep opgericht.
Wie zijn er vertegenwoordigd in de klankbordgroep?
Onderstaande tabel geeft per thema de organisaties weer die lid of agendalid zijn*.

Thema	Leden	Agendaliden
Natuur	Natuurmonumenten	IVN 's-Hertogenbosch
	IVN Oss	WBE de Maaskant
		Coördinatiepunt landschapsbeheer
Recreatie	VVV Noord Oost Brabant	VVV Oss
	Maasmeanders	VVV 's-Hertogenbosch
Water	Waterschap Aa en Maas	Brabant Water
		Rijkswaterstaat
Landbouw	ZLTO afdeling Oss-Den Bosch	ZLTO afdeling Oss-Den Bosch
	ANV d'n Beerse Overlaet	
Milieu	BMF	
	Bosche Milieugroep	
Gezondheid	GGD	
Wonen	Dorpsraad Geffen	Wijkraad Groote Wielen
	Dorpsraad Lith	Wijkraad De Overlaet
	Wijkraad Oss Noordwest	Bestuursraad Empel
	Wijkraad Kruisstraat	
	Dorpsraad Nuland	
Cultuurhistorie	Heemkunde Lith	
	Zuiderwaterlinie	
Energie		Enexis
		TenneT
Overig		ECO
		Defensie
		RVO

* Initiatiefnemers hebben geen plek in de klankbordgroep, met hen stemmen we in een ander overleg af.

Wat zijn de taken van de klankbordgroep?

1. Meedenken over het proces
2. Checken of ingebrachte belangen een goede plek hebben gekregen in het advies over de drie ontwikkelperspectieven aan de gemeenteraden van 's-Hertogenbosch en Oss en Gedeputeerde Staten van Provincie Noord-Brabant
3. Begrip krijgen voor de belangen van andere organisaties en stakeholders
4. Advies geven over het proces aan het bestuurlijk overleg, waarbij klankbordgroepleden van mening mogen verschillen
5. Inbrengen gebiedskennis

Energieopgave 's-Hertogenbosch

Duurzame energie is energie uit hernieuwbare bronnen:

biomassa, zon, wind, bodem en water. Deze bronnen leveren elektriciteit, (bio)gas en warmte of een combinatie daarvan. Door gebruik te maken van duurzame, hernieuwbare energie hebben we minder energie uit fossiele bronnen nodig. De voorraad kolen, olie en gas raakt op en verbranding van fossiele brandstoffen schaadt het milieu.

Hoeveel moeten we besparen?

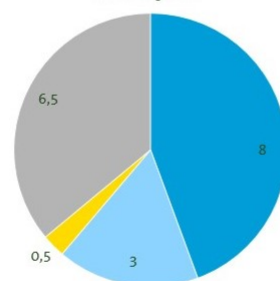
's-Hertogenbosch gebruikt momenteel 16 Petajoule aan energie.

Als we zo doorgaan is dat 18 Petajoule (PJ) in 2050. Dit is een optelsom van gas, elektra en brandstof. 18 PJ is vergelijkbaar met de opbrengst van 720 windmolens of 90 keer de opbrengst van de waterkrachtcentrale bij Lith in de Maas.

Deze opgave is enorm en urgent. Hoe gaan we dat realiseren?

- Energie besparen.
Dit doen we door maatregelen te nemen die zorgen dat we minder energie gaan verbruiken, zoals isoleren.
- Duurzame energie opwekken door middel van windenergie, zonne-energie, biomassa, water en bodemenergie

Opgave 2050 klimaatneutraal:
18 Petajoule

- Energie besparen
- Duurzame energie uit eigen gemeente
- Duurzame energie opwekken door middel van windenergie, zonne-energie, biomassa, water en bodemenergie
- Nog geen oplossing

Provincie Noord-Brabant

's-Hertogenbosch

GEMEENTE Oss

Provincie Noord-Brabant

's-Hertogenbosch

GEMEENTE Oss

Bewonersplatform

Waarom een Bewonersplatform?

Om bewonersbelangen beter te dienen, overwegen we om een Bewonersplatform voor de Duurzame Polder op te richten.

Wat is een Bewonersplatform?

Een Bewonersplatform is een overlegorgaan van omwonenden met betrokken overheden en eventueel met initiatiefnemers/ontwikkelaars over de Duurzame Polder.

Wie zijn vertegenwoordigd in een Bewonersplatform?

In een Bewonersplatform kunnen bewoners deelnemen uit de omgeving van de Duurzame Polder. Belangrijk hierbij is dat de deelnemers breed geaccepteerd zijn en gezag hebben bij andere omwonenden. De wens is dat een Bewonersplatform representatief is voor de Duurzame Polder.

Geïnteresseerd om deel te nemen?

We horen het graag als u overweegt deel te nemen aan het Bewonersplatform.

Provincie Noord-Brabant

's-Hertogenbosch

GEMEENTE OSS

Platform Wijk- en Dorpsraden

Om de belangen van wijk- en dorpsraden goed mee te nemen, hebben we een Platform Wijk- en Dorpsraden opgericht. De Nederlandse Vereniging Omwonenden Windturbines adviseert het platform.

Wie zijn er vertegenwoordigd in het Platform Wijk- en Dorpsraden?

Onderstaande tabel geeft de leden van het Platform Wijk- en Dorpsraden weer.

Leden Platform Wijk- en Dorpsraden

Dorpsraad Nuland
Wijkraad Kruisstraat
Wijkraad Overlaet
Wijkraad Groote Wielen
Bestuursraad Empel
Dorpsraad Lith
Dorpsraad Geffen
Wijkraad Oss Noordwest

Wat zijn de taken van het Platform Wijk- en Dorpsraden?

Het platform komt voortgaand aan de Klankbordgroep bij elkaar en bespreekt dezelfde agenda. Aandachtspunten uit dit overleg worden besproken in de Klankbordgroep. De taken van het Platform

Wijk- en Dorpsraden zijn vergelijkbaar met die van de Klankbordgroep:

1. Meedenken over het proces
2. Checken of ingebrachte belangen een goede plek hebben gekregen in het advies over de drie ontwikkelperspectieven aan de gemeenteraden van 's-Hertogenbosch en Oss en Gedeputeerde Staten van Provincie Noord-Brabant
3. Begrip krijgen voor de belangen van andere organisaties en stakeholders
4. Advies geven over het proces aan het bestuurlijk overleg, waarbij de leden van mening mogen verschillen
5. Inbrengen gebiedskennis

Provincie Noord-Brabant

's-Hertogenbosch

GEMEENTE OSS

Resultaten Bewonersbijeenkomsten

Wat is er opgehaald tijdens de bewonersbijeenkomsten in juni van dit jaar?

- Alle bezoekers hebben de kans gekregen om anoniem een lijst in te vullen met 20 stellingen.
- In totaal zijn er 240 formulieren ingevuld.
- Resultaten geven geen representatief beeld en geven alleen inzicht.

RESULTATEN VAN DE STELLINGEN

	eens	neutraal	meens
1. De komst van windmolens/zonnepanelen biedt nieuwe kansen voor dit gebied.	33,2%	36,8%	40,0%
2. De gemeenschap moet beslissen waar een deel van de opbrengst van de windmolens/zonnepanelen heen gaat.	71,6%	17,9%	10,5%
3. Landbouw en windmolens zijn een goede combinatie.	32,6%	34,8%	32,6%
4. Weidevogels zijn belangrijker dan duurzame energie.	37,2%	48,2%	14,5%
5. Opbrengsten van windmolens of zonnepanelen zouden via een fonds terug moeten vloeien naar het gebied en/of de omgeving.	70,4%	18,8%	10,8%
6. Zicht op een windmolen is acceptabel als ik er gratis stroom van krijg.	21,1%	29,4%	49,6%
7. De polder moet aantrekkelijker worden voor fietsers en wandelaars.	61,6%	27,5%	10,9%
8. Duurzame energie is van maatschappelijk belang: dus een overheidstaak.	55,4%	29,0%	15,6%
9. Er moet een betere autoverbinding komen tussen Oss en Den Bosch via de polder.	19,7%	18,0%	62,3%
10. Voor de recreatie is het tot leven brengen van de geschiedenis van het gebied een enorme kans.	36,3%	40,7%	22,9%
11. Uitzicht opmolens voor een betere wereld is een acceptabel offer.	31,6%	27,8%	40,6%
12. Windmolens zijn het symbool van het nieuwe landschap.	16,5%	21,7%	61,7%
13. Een deel van de polder onder water zetten biedt een mooie kans voor wateropslag.	11,7%	17,0%	71,3%
14. Ik heb liever zonnepanelen dan windmolens.	37,8%	29,1%	33,0%
15. Maak het gebied onder de windmolens maar natuurgebied in plaats van landbouwgrond.	25,0%	34,8%	39,8%
16. De boeren hebben het al moeilijk zit. Een windmolen is voor een boer een goed (aankomend) verdienmiddel. Ik ga zo dat.	29,3%	25,4%	45,3%
17. De polder is nu saai.	17,0%	15,7%	67,4%
18. De polder is nu alleen agrarisch. Andere functies zoals recreatie en natuur moeten hier meer ruimte krijgen.	43,5%	33,9%	22,6%
19. De hele gemeenschap moet praten hebben van de opwekking van duurzame energie in de polder.	67,0%	22,0%	11,0%
20. Ik wil graag financieel participeren (deelhebben) in een zonnepark of windmolenpark door mijn aandelen voor te kopen.	27,8%	26,5%	45,7%

Provincie Noord-Brabant

's-Hertogenbosch

GEMEENTE Oss

Resultaten Bewonersbijeenkomsten

Wat is er opgehaald tijdens de bewonersbijeenkomsten in juni van dit jaar?

- Bewoners konden opschrijven wat de polder voor hen betekent.
- Hieronder ziet u de resultaten.
- Mocht u iets missen of informatie willen toevoegen? Deel dit met ons.

WAT BETEKENT DE POLDER VOOR U?

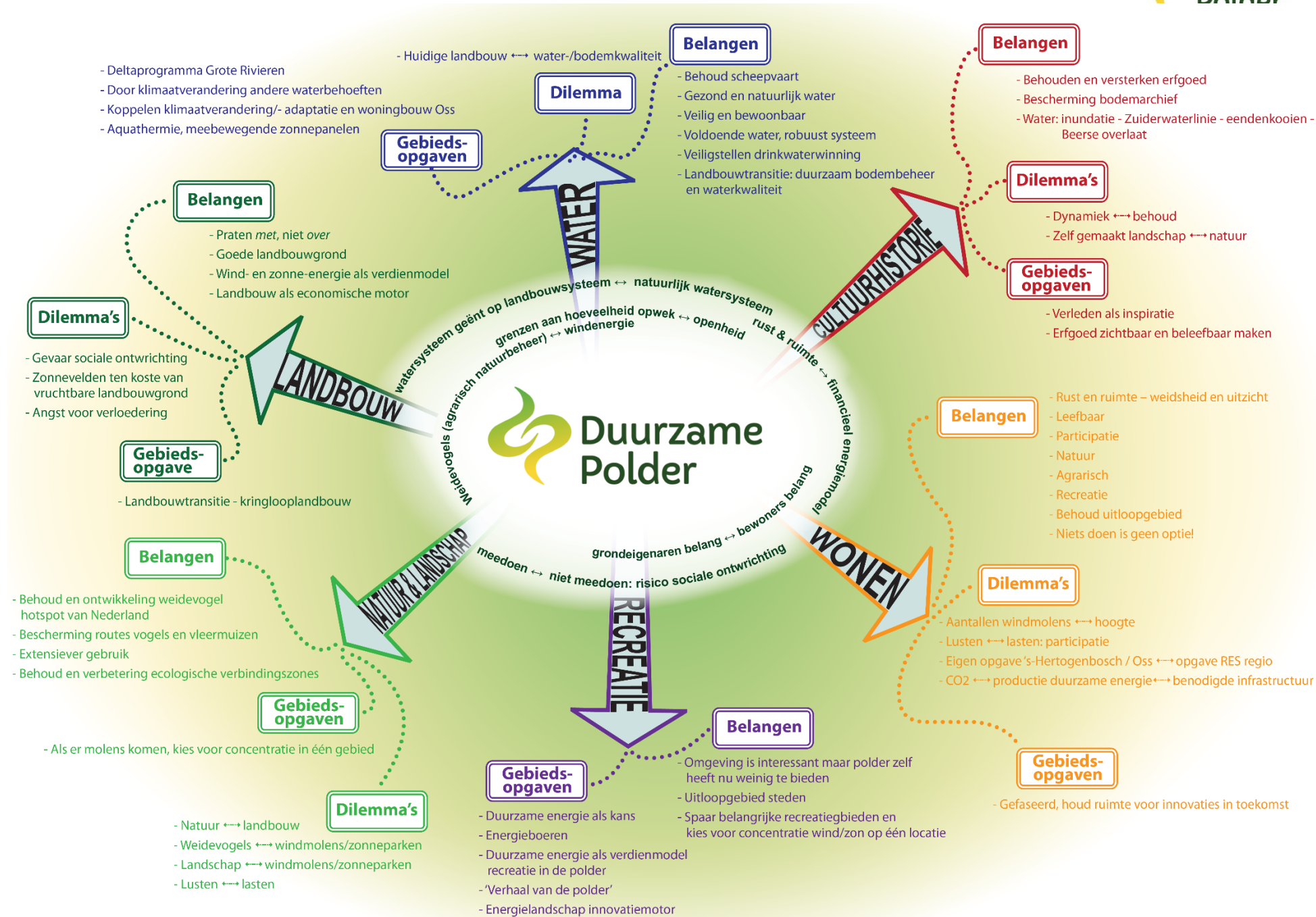

Provincie Noord-Brabant

's-Hertogenbosch

GEMEENTE Oss

Mindmap

Bijlage 3: Reacties in ideeënbus

BIJEENKOMST IN GEFFEN – 30 OKT
Zonnepanelen plaatsen en daaronder woningen “plakken”.
Boer kan een goede prijs krijgen voor de grond. Zo kunnen zij “normaal” het bedrijf beëindigen. Gemeente alleen de echte kosten doorberekenen, zodat de grond goedkoper verkocht kan worden, maar met de verpachting om meer energie op te wekken, dan nodig voor eigen gebruik.
- Accu: > zonnepanelen
- Geen windmolens: milieu en horizonvervuiling.
- Opwekken waterstofgas: nieuwe technieken in beeld brengen.
Integrale gebiedsontwikkeling heeft mijn voorkeur.
Bij volgende bijeenkomst meer vragen centraal afhandelen !!!
Wees niet bang om grenzen te stellen en de bal bij de projectontwikkelaars leggen om het traject te halen.
Ruimte overlaten in plannen voor nieuwe of verbeterde technieken.
Stand der techniek verandert maandelijks in deze booming business.
Overlast en gezondheidsonderzoeken serieus meenemen.
Niet verschuilen achter de huidige wetten, terwijl we beter weten en kunnen.
Kunnen jullie de banners mailen naar de mensen die zich aangemeld hebben?
Bij hinderbepaling naar de omgeving kijken en alle hinder optellen en niet losse onderdelen beoordelen: snelweg, laagvlieg, trein, windmolens.
Een excursie naar (bijv) Duitsland organiseren, naar een gebied met veel windenergie.
Grote kaart / mindmap beschikbaar stellen op website.
Wethouder zonder conflict belang aanstellen. Is nu niet integer. Belangenverstrengeling!
Voorkom slagschaduw bij huizen. Dat is onleefbaar.
Houdt 10x de hoogte van de windmolens van de dorpskernen af.
- Besluit Oss – Den Bosch: 2016-2017.
- Klimaatakkoord: 2019: 2030 50%.
Leg uit waarom Oss-Den Bosch toch verder gaan dan het Klimaatakkoord.

BIJeenkomst in ROSMALEN – 6 NOV

Gemeente, provincie en rijk moeten eerst regie nemen om Den Bosch géén risicogemeente meer te maken mbv hoogspanningsmasten en de magneetveldzone. In 2015 reeds 1700 huizen binnen de 80 meter grens. Pak je verantwoordelijkheid en los dit probleem eerst op! Verleg de last bij de Groote Wielen. Tot dusverre zie ik deze inbreng niet terug in de uitwerkingen, ondanks de eerdere uitleg.

Jullie informeren mensen niet dat de visie en energielandschap nu klaar is en dat mensen erop kunnen reageren. In Geffen ook al teruggekoppeld. Volgende bijeenkomsten wel doen, anders zijn jullie niet transparant in de communicatie. Mensen weten niet dat de visie leidend is.

1 tip: zet de volgende keer de juiste persoon vooraan, die de vragen wel kan beantwoorden!

Andere dagvoorzitter met een duidelijke, korte, bondige aftrap. Die niet nerveus over komt, maar krachtig. Nu is het onderwerp waar het over moest gaan eigenlijk niet aan bod gekomen: voor- en nadelen en overwegingen regie of niet!

Groen inzicht

Berekening duurzame energieopwekking van het energietransitie programma wil ik graag ontvangen. Dank.

Wij weten nu nog niet hoe we oude zonnepanelen kunnen recyclen. Gaan we starten met een nieuwe Xgen, PFAS, asbest, MTBE-probleem?

De verkenning duurzame polder lijkt zich nu alleen te richten op zonnepanelen en windmolens. Kijk door naar alternatieven als energie halen uit oppervlaktewater en riolering. Tot slot zonnepanelen in geluidschermen en spoordijken.

Uitgangspunten formuleren

- Lusten en lasten: eerlijk verdelen. Opbrengsten niet enkel voor gemeente, boeren en ontwikkelaars. Ook voor degenen die er last van hebben.
- Anders dan het gas in Groningen.

Ik wil graag de gevraagde groen inzicht.nl-berekening zien (duurzame energie opwekking van het energietransitieprogramma).

Aangeven met welk deel in de taartdiagram 'duurzame' polder nu is? Dus wat is bv energie van daken? Langs snelwegen, etc. Hoe groot is dit? Zou de polder het laatste moeten zijn waar je gaat zitten. Dus in communicatie eerst groter beeld en dan inzoomen waarom dit ook moet > dan hoe > regie of niet!

Idee/wens: vermijd foeilelijke dier- en mensonvriendelijke wei- en akkerlanden, vol met zonnepanelen. Hoe? Geef zonnepanelen – schuin, richting zon/zuiden geplaatst – een plek in torens (mooi ontwerpen door architecten). Dan behouden we veel groen landschap.

N.B. Eeuwenlang bouwden we kerktorens; in de nabije toekomst komen er ecologische torens!

Ik wil graag de door Groen In Zicht gevraagde berekening van de duurzame energieopwekking op basis van de meest actuele data/cijfers zien.

Energietransitie vraagt om een collectieve aanpak, ook wat betreft de lusten (opbrengsten). Het is m.i. mede vanuit draagvlak gewenst dat (een deel van) de opbrengsten/inkomsten niet bij toevallige individuele boeren/grondeigenaren terecht komen.

Windmolens zorgen voor milieuvervuiling.

Duitsland heeft er al vreselijk veel en wil dit niet meer.

Wij zouden dit veel meer moeten volgen. Zeker gezien de grootte (juist erg klein!) van ons land.

De bijeenkomst moet begonnen worden met de mededeling dat er energie moet worden opgewekt en dat dit alleen maar kan door zonnepanelen en/of windenergie te plaatsen (zijn er nog alternatieven, die nu aan te brengen?)

En dat het om het percentage windmolens/zonnepanelen zal gaan.

En dat het nu draait om:

- % zonnepanelen/windenergie
- De manier waarop de overheid de regie gaat nemen.

Dat geeft meteen duidelijkheid aan de bijeenkomst.

Nu is het vaag gebleven, want het is niet benoemd dat er in feite al is gekozen voor deze vorm van energieopwekking.

Geen windmolens op land.

Indien enkelen, dan graag verstoppen achter hele hoge bomen.

Duurzame windmolens produceren??

- Wat kost een windmolen maken?
- En hoeveel subsidie?

Zonnepanelen op daken van de overheid heeft voor mij prioriteit.

Met duurzame polder redden we het niet. <u>Tekening cirkel 2019</u> Zon/wind: slechts klein percentage. Fossiel: rest. <u>Tekening cirkel 2050</u> Zon/wind ong 1/8. Rest kernenergie? - Leg de industriedaken vol met zonnepanelen. - Hoe wordt er gedacht over de 3 eendenkooien in verhouding tot de windmolens? - Waarom wordt er niet gekeken naar 1 plan voor heel Den Bosch? (dus niet alleen integraal polder, maar integraal Den Bosch). - Waarom in deze polder? - Is er een duidelijk beeld over de weerstand tegen windmolens (bij de inwoners van Rosmalen)? Dit lijkt mij onderdeel van ver...(kiezingen ..??) - Hoeveel zonnepanelen zijn er nodig en hoeveel m2 daken is er nodig, en is dit beschikbaar in Den Bosch? Onderwerp: verkeer zo min mogelijk door kernen. Oss heeft verregaande plannen voor een rondweg die eindigt bij de Gewandeweg. Waar blijft het verkeer? Als dit allemaal via 't Wild gaat, is dit te veel. Rondom de Groote Wielen gaat men het verkeer spreiden. Ook door de polder. Kan er een integraal plan komen, waarbij de kernen gespaard worden? Laat de polder met rust! Geen windmolens!!!! Heb respect voor mens en natuur! Doelen zijn niet heilig. We moeten al heel blij zijn met het behaalde resultaat (en te halen) middels zonnepanelen! Laat de "dollartekens" niet regeren! De polder is duurzaam zonder windmolens. Hoe durf je over de rug van "normale" burgers met valse voorwendselen een hoop maatregelen door te drukken !!!!! Uitnodigingen niet op naam. Jammer!! Inschrijvingen voor deze avond niet laagdrempelig. Expres? Uitgangspunten ontwerpcriteria. - Bijvoorbeeld niet in woonwijk, niet binnen 1 km van. In participatiemodel ontwikkelen. Stof voor discussie/ideeën: 1. Worden alle geschikte daken op bedrijven al gebruikt in regio Oss-Den Bosch? 2. Ik bezocht onlangs Green Village van de TU Delft. Daar hield Ir Chr. Hellinga een hele interessante lezing: ga elders grootschalig met panelen energie opwekken (woestijnen etc). Wek daarmee H2-gas op en vervoer dit in tankers naar elders. 3. Als punt 1 gedaan is, wat is er dan nog nodig aan grond/akkers om daar panelen te plaatsen? Mijns inziens "zonde" van de landbouwgrond, die nodig is voor de extensivering van de landbouw. Bezint eer ge begint. Ik ben zelf al 5 jaar elektrisch energieneutraal met 14 panelen. Ik heb vanavond heel veel gehoord over energieopwekking. Terloops is genoemd dat opslag ook meegenomen wordt. Bij meer duurzame energie wordt opslag belangrijk. Denk aan een windstille nacht. Ook hiervoor is ruimte nodig. Ik stel voor de opslag ook mee te nemen in de (integrale) afwegingen. De naam aanpassen? Dit dekt de lading niet, zoals ook werd opgemerkt. Ik dacht het gaat over de polder met ecologische waarden, landschap, flora en fauna in relatie tot zonne-energie – windmolens. Maar het gaat over zo duurzaam mogelijk energie opwekken. En hoe zo min mogelijk belastend voor de polder. Het overschot van zon- en windenergie omzetten in waterstof. Deze opslaan of in gasnet.
--

BIJeenkomst in Lith – 13 Nov
Laat de burger niet alleen de lasten hebben, maar ook de lusten! Regel het zelf als gemeente: geen particuliere initiatieven met particulier voordeel. Nee, solidariteit. Laat de burger dan mee profiteren van de energieopwekking.
Laat de bewoners ook meedoen!
Wij wonen in 't Wild en krijgen straks 'n "pracht" uitzicht op de witte "bomen". Is er behalve nadeel voor ons ook voordeel? In het kader van goedkopere stroom? Of ...? Wij kijken uit op de Lithse – Rosmalense én 's-Hertogenbosche polder !!!
Niet tegen, maar anders (minder hoog).
Nederlandse windmolen ontwerp (Tulipy)
Groen uitzicht.
- Wind en zon is goedkoop (geen brandstoffen). Er is dus veel geld te verdienen. - Maak wind en zon goedkoper, zodat opbrengsten en kosten gelijk worden. - De prognoses van energiegebruik in 2030-2050 zijn te optimistisch. Ca 100% mismatch (dag-nacht en zomer-winter-invloeden). Afweging zon-wind en elektrische centrales (bv thorium kerncentrales) moet beter. Landschap en natuur en burgerlijk draagvlak: afwegen tegen elektrische centrales. Nederland is te klein voor grootschalige zon- en windparken. - Bouw 1 kleine kernenergie centrale aan de Maas voor heel NO Brabant en geen wind- en zonneparken. - Warmtepompen 20% elektrisch. -100% elektrisch transport. -100% elektrisch rijden.
Ik woon als burger in de polder. Ben voor het milieu. Ben voor groene stroom. Maar ik wil mijn kinderen niet alleen laten leven in een schoner milieu, maar ik wil ze ook een huis geven met waarde. Waardedaling koophuis. Compensatie voor bewoners die benadeeld worden: - Gratis stroom, - Financiële tegemoetkoming, - Korting op milieuvriendelijke producten.
Wat een tragische miscommunicatie: - 100% vd burgers is bezorgd (risico's mbt gezondheid, geluid, huizenprijzen etc); - 100% vd sprekers/gespreksleiders is alleen bezig met de planprocedure uit te leggen ...; Had daar nou niet over nagedacht kunnen worden? Wéér minder vertrouwen in de overheid!
Bij verkenning duurzame polder had ik ook graag wat meer over de mogelijkheden van een ecologische invulling gezien. Als het publiek moet worden voorgelicht, zou er toch een keuze moeten zijn. De inrichting van een zonnepark is niet alleen optisch bepalend voor het landschap. Duurzame polder als toekomst, dan moet daarin meegenomen worden ecologische inrichting:. Bodemverbetering. - Behoud weide- en akkervogels. - Van welk materiaal zijn de stellages. Etc. Dat is een concrete vorm van voorlichting ipv rendement. En het woord duurzaam.
De juiste doelgroepen zijn moeilijk te benaderen. Bv gezinnen met jonge kinderen die <u>wel</u> voor duurzame energie zijn. Stuur een brief rond over participatie in windmolenprojecten en doe dit op tijd. Zodoende om meer medestand te krijgen en aandacht voor de juiste doelgroep i.p.v. 65+.
Bewoners mee laten praten, géén windmolens. Zonnepanelen buiten de bebouwde kom, tussen de weilanden en zonnepanelen.

BIJeenkomst in Rosmalen - 14 NOV
Zoek naar alternatieven, bijvoorbeeld waterstof. Burgers stimuleren in andere duurzame initiatieven - Fiets i.p.v. auto - Zelfvoorzienend zijn - Zorg ervoor dat men ook als individu minder energie verbruikt Aanpak van de industrie! Kijk eens naar alternatieven, zoals grootschalige bomenaanplant voor biomassa Wat zijn de berekeningen van de opwekking van duurzame energie met zon op alle daken? Industrie/woningen etc? Produceren waar nodig is Terugkijkend wordt duurzame polder gepresenteerd of geeft het idee dat het een uitwerking is van de 2 huidige initiatiefnemers. Dus waardevol dat de bijeenkomst duidelijkheid biedt, maar duidelijkheid vooraf was fijn geweest. Waterkracht (Maas) i.c.m. windmolens Is er goed gekeken naar alternatieven met zonnepanelen op industriële daken? Daar is de energie nodig en daar is infrastructuur voor het transport van stroom (berekening?) Vervuil met mooie landschap van onze mooie polder niet aub. Gezondheidseffecten eerst onderzoeken Regie bij provincie en Gemeenten Mogelijkheden voor coöperaties van bewoners om ook deel te nemen aan de bouw van windmolens. De wind is van ons allemaal Kies voor integrale besluitvorming en schep randvoorwaarden voor initiatiefnemers Waarom haalt Oss 25% van de energiebehoefte buiten de gemeentegrens (bijv zee)? En Den Bosch maar 2 procent? - Burgers stimuleren voor een andere leefwijze. Meer fietsen en zuiniger leven - Zijn er geen andere mogelijkheden? Alles onderzocht? Nieuwe mogelijkheden? Waterstof? - Svp zuinig zijn op dat beetje natuur – weidevogels De polder is genaamd Duurzame polder. Er zijn meer creatieve, veerkrachtige gezonde manieren om tot co2-uitstoot reductie te zorgen en die eveneens zorgen voor inkomen voor de boer. Kijk als gemeente naar agroforestry en agro-ecologie. Hiermee stuit je niet zo op weerstand bij de burger maar zorg je er voor dat participatie regionale veerkracht en gezondheid. In Denemarken is gestopt met windmolens vanwege gezondheid en omwonenden. Een goed idee om dit hier ook te doen. Gezondheid omwonenden primair. Daarna verder! Waarom moest Groen Inzicht beroep doen op de wet openbaar van bestuur? Ontwikkel ook opslagmogelijkheden voor eigen zonnepanelen

Bijlage 4: Vragen en antwoorden

Vragen over de energietransitie	
Vraag	Antwoord
Waarom liggen alle openbare gebouwen en scholen in de gemeente Den Bosch nog niet vol met zonnepanelen? Wanneer gaat u daar mee beginnen?	Het plaatsen van zonnepanelen op daken van is een taak van de schoolbesturen. Er zijn organisaties die scholen helpen met het realiseren van zonnedaken.
De “duurzame polder” richt zich op Den Bosch/Oss. Is er ook een visie-ontwikkeling voor de polder Den Bosch/Heusden?	Dit is uitgewerkt in de (ontwerp)visie energielandschap van gemeente 's-Hertogenbosch
Vragen: - Is kernenergie al afgeschreven? Of gas uit Rusland en/of Noorwegen? - Zonnepanelen vragen horizontale ruimte, die schaars is/of dierbaar. Kan er ook met verticale plaatsing (torens, zoals flats) gewerkt worden? - In 2022 is in Nederland gas op. Wij hebben direct dan een energievacuüm. Halen we die deadline? Zonder gas?	- Het eventueel toepassen van kernenergie is geen taak van de gemeenten, maar van het Rijk. Het Rijk lijkt niet op korte termijn voor kernenergie te gaan kiezen. De gemeenten kiezen daarom wat zij kunnen doen binnen hun mogelijkheden. - Er zijn mogelijkheden voor verticale plaatsing van zonnepanelen. Al is dit lastig in verband met beperkte zon-inval en schaduw. Op sommige gebouwen worden zonnegevels al toegepast. Beide gemeenten werken aan de reductie van gebruik van aardgas. Wanneer gemeenten volledig gasloos gaan zijn, is nu nog niet bekend.

Vragen over het proces 'verkenning Duurzame Polder'	
Vraag	Antwoord
Wat is de zorgplicht van de gemeente (Den Bosch) om ong. 300 huishoudens te belasten met het industriepark in de polder voor alle huishoudens van de gemeente? Lusten – lasten.	- De minimale afstanden van windturbines tot bebouwing, gezondheid en andere hinderaspecten zijn een belangrijk onderdeel van planvorming in een eventuele volgende fase. Daarnaast is een eerlijke verdeling van lusten en lasten onderdeel van de verkenning. Bijvoorbeeld door de omgeving mee te laten profiteren van de opbrengsten van energieopwekking,
Vragen: - Inzicht in tijdslijn proces. - Inzicht in besluitvorming waarom deze polder. Is de keuze voor deze polder definitief? - Voortschrijdend inzicht mbt SF6. - Factsheets mbt impact klimaatakkoord.	- De tijdslijn van het proces is te vinden in de powerpointpresentatie in bijlage 1. - De keuze om te verkennen in deze polder is gebaseerd op de uitkomsten van diverse onderzoeken. Of er daadwerkelijk duurzame energie opgewekt gaat worden, wordt door de

	gemeenteraden besloten in 2020. - SF6 is een broeikasgas dat wordt gebruikt in windmolens. Net als andere milieuaspecten, wordt dit aspect meegenomen in een eventuele volgende fase (Milieu Effect Rapportage). - Zie bijlage
Waarom wordt deze polder onderzocht? Waren er nog alternatieven?	Er wordt op meerdere plekken in beide gemeenten verkend wat de mogelijkheden zijn voor duurzame energieopwekking. Deze polder is één van de plekken waarnaar wordt gekeken. Er wordt naar deze polder gekeken omdat het een grootschalig, open en dunbevolkt gebied is. Uit onderzoek blijkt dat dit gebied in beginsel geschikt is voor duurzame energieopwekking.
Welke definitie heeft de "commissie" Duurzame Polder voor de term Duurzaam? De onderbouw hiervan is de basis om voor een richting te kiezen/volgen. Wat heb ik deze avond niet gehoord: weet welke producten nodig zijn voor de bouw, beheer en vervanging van bv windmolens / zonnepanelen.	Met duurzaam wordt niet alleen duurzame energie bedoeld. Er is ook aandacht voor andere zaken zoals leefomgeving, verduurzaming van de landbouw en biodiversiteit. Doel is om tot een goede invulling van het gebied te komen voor de lange termijn.

Vragen over financiële aspecten en de verdeling lasten/lasten	
Vraag	Antwoord
Kun je ook participeren in de windmolens? Aandelen voor bedrag ong. 100,00 euro.	Bij een eventueel vervolg zal duidelijk worden welke mogelijkheden er gaan komen om te participeren in windenergie.
Hoe kan ik een deel van de winst bekomen van de windmolens?	Bij een eventueel vervolg zal duidelijk worden welke mogelijkheden er gaan komen om te participeren in windenergie.
Ecologische voetprint! Wat kost een windmolen > is dus niet rendabel, als de subsidie is verlopen.	Het Rijk heeft een subsidie om windturbines rendabel te maken. Dit is de SDE-subsidie. De kosten van een windmolen is afhankelijk van hoogte, omvang en het vermogen van de installatie.
Windenergie is alleen rendabel a.g.v. subsidie. Wat doe je als na x jaar subsidie wegvalt?	De financiële haalbaarheid is onderdeel van de businessplannen van initiatiefnemers in het gebied.

Overige vragen	
Vraag	Antwoord
Kunnen we de powerpoint krijgen?	De powerpoint is als bijlage 1 aan dit verslag toegevoegd.
Hoe word ik op de hoogte gebracht van vergunningen die het Rijk/Provincie afgeeft? Inzage?	U kunt per email op de hoogte worden gehouden via www.overheid.nl

Bijlage 5: Memo Verkenning Duurzame polder en de energietransitie

DE VERKENNING 'DUURZAME POLDER' EN DE ENERGIETRANSITIE

De verkenning in de Lithse, Geffense, Nulandse en Rosmalense polder naar de mogelijkheden voor opwekking van duurzame zonne- en windenergie (hierna: Duurzame Polder) is gerelateerd aan de energietransitie. De energietransitie is de omschakeling van fossiele brandstoffen (bv. olie, aardgas, steenkolen) naar duurzame energie (bv. zon, wind en aardwarmte).

In dit document vindt u informatie over:

- Hoe de Duurzame Polder past bij de Klimaatakkoorden en de Regionale Energiestrategie.
- Wat de energieopgaven zijn van de gemeenten Oss en 's-Hertogenbosch en de provincie Noord-Brabant.

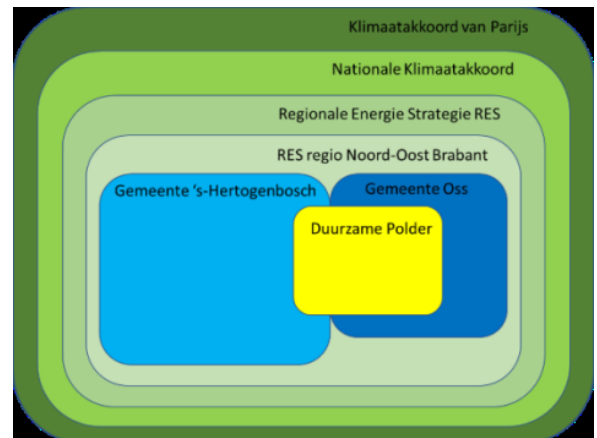
1. NATIONALE KLIMAATAKKOORD EN KLIMAATAKKOORD VAN PARIJS

Het Nationale Klimaatakkoord

Het Nationale Klimaatakkoord is een pakket van maatregelen en afspraken tussen bedrijven, maatschappelijke organisaties en overheden om gezamenlijk de uitstoot van broeikasgassen in Nederland in 2030 ongeveer te halveren. In juni 2019 heeft het kabinet het Klimaatakkoord gepresenteerd en is begonnen met de uitvoering. Meer informatie vind je op de [website van het klimaatakkoord](#)

Het Klimaatakkoord van Parijs

Het Nationale Klimaatakkoord is een belangrijk deel van de Nederlandse invulling van het Klimaatakkoord van Parijs uit 2015. Daarin hebben 195 landen, inclusief Nederland, afgesproken om in 2050 de stijging van de gemiddelde wereldtemperatuur te beperken tot ruim onder 2°C, en zo mogelijk tot 1,5°C.

2. REGIONALE ENERGIESTRATEGIE

De gemeenten Oss en 's-Hertogenbosch maken deel uit van de Regionale Energiestrategie (RES)

regio Noordoost Brabant. Dit is één van de 30 energieregio's in Nederland. Oss en 's-Hertogenbosch zitten in deze RES regio samen met de gemeenten Bernheze, Boekel, Boxmeer, Boxtel, Cuijk, Grave, Haaren, Landerd, Meijerijstad, Mill en Sint Hubert, Sint Anthonis, Sint-Michielsgestel, Uden en Vught.

In elke RES regio onderzoeken gemeenten, provincie en waterschappen samen met stakeholders hoe in 2030 gezamenlijk met alle regio's de landelijke doelstelling van 35 miljard kWh aan duurzame elektriciteitsopwekking gerealiseerd kan worden. Hiervoor worden locaties en zoekgebieden voor zonnepanelen en windmolens aangewezen. Daarnaast is ook het verduurzamen van de warmtevoorziening onderdeel van de RES. Meer informatie vind je op de [website van regionale energiestrategie](#).

Duurzame Polder en de RES

De uitkomsten van de verkenning in de Duurzame Polder worden meegenomen in de RES Noordoost-Brabant. Dat betekent dat de resultaten van de verkenning onderdeel zijn van het bod dat de gemeenten Oss en 's-Hertogenbosch gaan doen in de RES. Dit bod bestaat onder andere uit de opwek mogelijkheden voor zonne- en/of windenergie in de Duurzame Polder.

3. GEMEENTELIJKE EN PROVINCIALE ENERGIEOPGAVEN

De gemeenten 's-Hertogenbosch en Oss en de Provincie Noord-Brabant willen in 2050 energieneutraal zijn. In de provinciale energieagenda staat dat er in 2030 al 50% van alle energie uit

Energieopgaven gemeenten	's-Hertogenbosch	Oss
Totaal energieverbruik 2050	18 PJ	7,64 PJ
Besparing	8,0 PJ (45%)	3,82 PJ (50%, incl. zon op daken)
Opwekking zon op daken	0,8 PJ	
Grootschalige opwekking eigen grondgebied	2,2 PJ	1,91 PJ (25%)
Duurzame energie van buiten	0,5 PJ	1,91 PJ (25%)
Restopgave	6,5 PJ	-

duurzame bronnen moet komen. Informatie. Meer informatie vind je op de [website van brabant](#).

Om invulling te geven aan de ambities hebben de gemeenten hun energieopgaven uitgewerkt (zie tabel).

Energieopgave gemeente Oss

De gemeente Oss heeft in 2016-2017 drie onderzoeken door onafhankelijke bureaus laten uitvoeren:

- Oss Energieneutraal in 2050 (CE Delft, 2017): Onderzoek naar energiebehoefte en energieopgave (zie getallen in bovenstaande tabel).
- Ruimtelijke verkenning naar Duurzame Energie in Oss (Antea groep, 2017): Onderzoek naar duurzame energiewinning met zonne- en windenergie, waterkracht, bodem- en bio-energie.
- Energie en Ruimte (Bosch en Slabbers, 2017): Onderzoek naar wat de inpassing van zonne- en windenergie en energie uit geothermie, water en biovergisting betekent voor het huidige Osse landschap.

De gemeenteraad van Oss heeft op 6 juli 2017 als volgt besloten:

1. De uitgevoerde onderzoeken als leidraad te gebruiken bij het toetsen van initiatieven voor duurzame energie opwekken in Oss.
2. In te stemmen met de 'Bijlage conclusies naar aanleiding van de onderzoeksrapporten'.
3. Vast te houden aan de ambitie om 50% van het huidige energieverbruik te besparen, 25% duurzame energie van elders in te kopen en 25% duurzaam op te wekken binnen Oss.
4. In te stemmen met de 'Bijlage Werkwijze bij toetsing van initiatieven voor het opwekken van duurzame energie in Oss'.

Meer informatie vind je op [ibabs](#) (selecteer 7 juli 2017, kies voor raad en agendapunt 31).

Energieopgave gemeente 's-Hertogenbosch

De gemeenteraad van 's-Hertogenbosch heeft in 2008 besloten dat de gemeente in 2050 klimaat neutraal moet zijn. Begin 2017 heeft de gemeenteraad het Energietransitie-programma 2016-2020 vastgesteld waarin de energieopgave is uitgewerkt (zie getallen in tabel). Meer informatie vind je op de [website van s-hertogenbosch](#).

Den Bosch energieneutraal wil zeggen dat het energieverbruik zo laag mogelijk is. Dit door zoveel mogelijk maatregelen te treffen. Maar ook dat het over gebleven deel duurzaam wordt opgewekt, waarbij opwekking ook binnen de gemeentegrenzen plaatsvindt. Deze opgave wil 's-Hertogenbosch realiseren via drie sporen:

- Besparen van energie: het beïnvloeden van het gedrag en het treffen van fysieke maatregelen die het fossiele energieverbruik voorkomen of verminderen.
- Duurzaam opwekken: het realiseren van duurzame energieprojecten, door wind, zon, biomassa, water en bodemwarmte.
- Aanpassen van het systeem: schone en duurzame energie-infrastructuur, inclusief energieopslag.

Hiertoe werkt de gemeente samen met onder andere woningcorporaties, bedrijven, bewoners en instellingen.

Visie Energielandschap 's-Hertogenbosch

De gemeente 's-Hertogenbosch werkt voor haar gehele grondgebied aan een Visie Energielandschap. De ontwerpvisie is op 4 november 2019 vastgesteld en ligt vervolgens gedurende 4 weken ter inzage. Reacties zijn hierop mogelijk, ook tijdens een inspraakavond op 19 november 2019. De gemeenteraad stelde de aanpak om te komen tot een visie energielandschap vast op 9 oktober 2018. Verzoeken van initiatiefnemers voor de opwekking van duurzame energie zullen worden beoordeeld aan de hand van de visie.

4. VERKENNING DUURZAME POLDER

Uit diverse onderzoeken blijkt dat de Duurzame Polder een goede potentie heeft om duurzaam energie op te wekken. Het is een open gebied met veel landbouw en relatief weinig bebouwing en begroeiing. In dit gebied hebben inmiddels meer dan tien initiatiefnemers concrete plannen voor het plaatsen van windmolens en de aanleg van zonnevelden.

2017: Start eerste fase verkenning

Om alle belangen in de Duurzame Polder zorgvuldig af te wegen, werken de gemeenten Oss en 's-Hertogenbosch en provincie Noord-Brabant sinds 2017 met elkaar samen. Ze hebben afgesproken om de mogelijkheden voor een duurzame energieopwekking in dit gebied te verkennen.

2018: Raadsbesluiten gemeenten Oss en 's-Hertogenbosch

De eerste stap van deze verkenning is in oktober 2018 afgerond. In deze fase zijn gesprekken gevoerd en beleidskaders verkend om te zien welke mogelijkheden en belemmeringen er zijn voor grootschalige opwekking van duurzame energie met wind en zon in het poldergebied. Op basis hiervan hebben de gemeenteraden van Oss en 's-Hertogenbosch in het najaar van 2018 besloten tot een tweede fase van de verkenning. Dit is vastgesteld in de volgende raadsbesluiten:

In Oss op 4 oktober 2018 met het besluit:

- Een verdergaande verkenning uit te voeren naar hoe in de Geffense, Lithse en Rosmalense polders te voorzien is in het opwekken van duurzame energie (met de focus op wind en zon)
- Daarbij ook te onderzoeken of bredere gebiedsopgaven (meekoppelkansen) voor een verduurzaming van het poldergebied haalbaar zijn
- Dit te doen door een open planproces waarin interactie met alle belanghebbenden vanaf het begin plaats vindt
- Dit samen met de gemeente 's-Hertogenbosch en provincie Noord-Brabant op te pakken

- Een budget van € 100.000,- externe kosten beschikbaar te stellen ten behoeve van het onderzoek, zoals ook de provincie en de gemeente 's-Hertogenbosch dit doen.

Meer informatie vind je op [ibabs](#) (kies 4 oktober 2018, selecteer 'raad' en zie agendapunt 15)

In 's-Hertogenbosch op 9 oktober 2018 met het besluit:

- Dat de Rosmalense polder een gebied is waar in beginsel ruimte is voor een grootschalige plaatsing van windmolens en zonnepanelen, en dat de polder daarmee een belangrijke plaats in kan nemen bij het realiseren van de doelstelling 'Klimaatneutraal in 2050'
- Tot het uitvoeren van de tweede fase van de verkenning (tweede helft 2018) om de ontwikkelingsmogelijkheden in het poldergebied nader te verkennen waarbij aandacht wordt geschonken aan:
 - De mogelijkheden om windturbines en zonneparken te plaatsen.
 - De mogelijkheden om gelijktijdig kwaliteitsverbeteringen binnen de agrarische sector, natuur en recreatie, landschap en ruimtelijke kwaliteit te bereiken die passen bij een duurzame toekomst.
- In te stemmen met een open en participatieve werkwijze in de verkenning rond het poldergebied en de opstelling van de visie energielandschap voor heel het buitengebied van 's-Hertogenbosch, waarin bewoners en andere stakeholders vanaf het eerste moment nauw worden betrokken bij de uitwerking van de visie en verkenning.

Meer informatie vind je op de [website van s-hertogenbosch](#) (zie raadsvoorstel onder downloads).

2019: Start tweede fase verkenning

Na de tweede fase van de verkenning willen de gemeenten Oss en 's-Hertogenbosch en de provincie Noord-Brabant hun voorkeur uitspreken over het ontwikkelperspectief voor de Duurzame Polder. Om tot een voorkeursontwikkelperspectief te komen, worden in 2019 drie perspectieven uitgewerkt en vergeleken:

- een autonome ontwikkeling.
- een maximale energieopwekking.
- een integrale ontwikkeling.

De nadruk in de verkenning ligt op een grootschalige duurzame energieopwekking met de focus op wind en zon. Andere vormen van duurzame energieopwekking, zoals waterkracht, bodemenergie en bio-energie, dragen op dit moment nog te weinig bij om de gestelde doelen op korte termijn te behalen.

Begin 2020: Besluitvorming gemeenteraden en (mogelijk ook) Provinciale Staten

Aan het einde van de tweede fase (begin 2020) leggen we aan de gemeenteraden en Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant een besluit voor met:

- Een voorstel voor het voorkeursontwikkelperspectief met een bandbreedte aan op te wekken hoeveelheid energie die zij mogelijk willen maken in de Duurzame Polder.
- Een voorstel met verschillende mogelijkheden voor het meedelen van de omgeving in de duurzame energieopwekking.

- Een voorstel voor het vervolg van de samenwerking met de gemeenten Oss en 's-Hertogenbosch en de Provincie Noord-Brabant.
- Een voorstel voor de procedure vanuit de nieuwe omgevingswetgeving.
- Een voorstel voor het betrekken van de omgeving.

2020 en verder: Mogelijk vervolg Duurzame Polder

De besluitvorming door beide gemeenteraden en (mogelijk ook) Provinciale Staten bepaalt het mogelijke vervolg. De keuze van het voorkeursontwikkelperspectief is hierin bepalend. Meer informatie vind je op de [website van duurzame polder](#).

